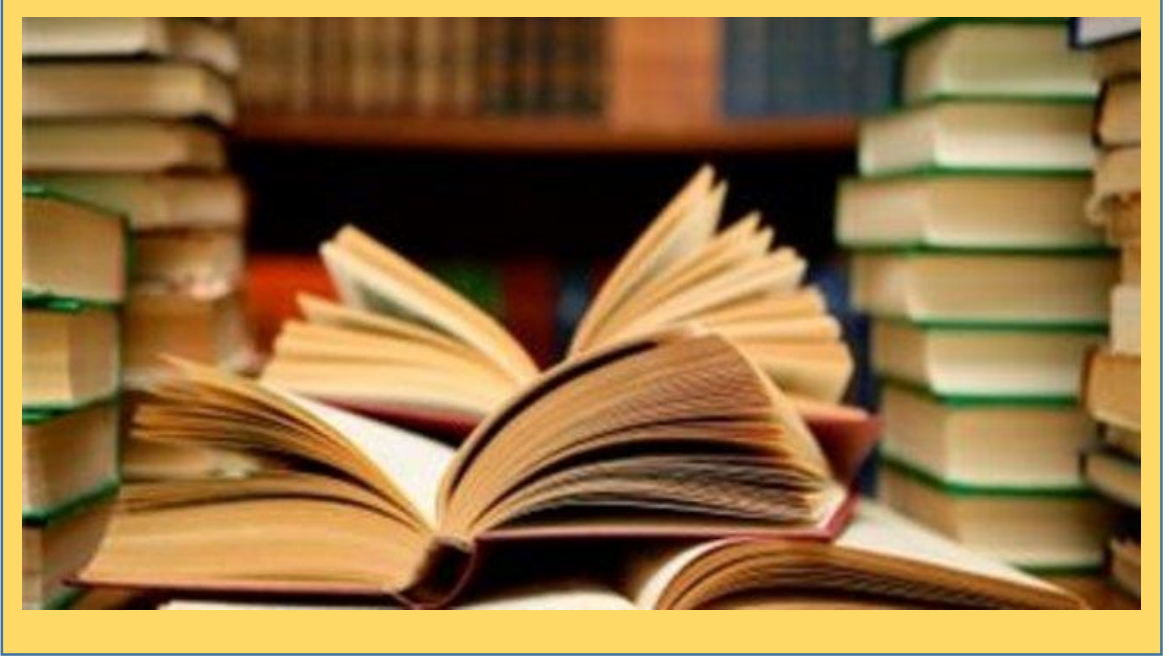

GİRİŞ ÜNİTESİ

Edebiyat (Yazın)

Farklı tanımları olmakla birlikte çoğunlukla “olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı” şeklinde tanımlanan edebiyatın kökeni Arapça “edeb” kelimesidir.

Yazarlara göre değişen edebiyat tanımlarından bazıları şunlardır:

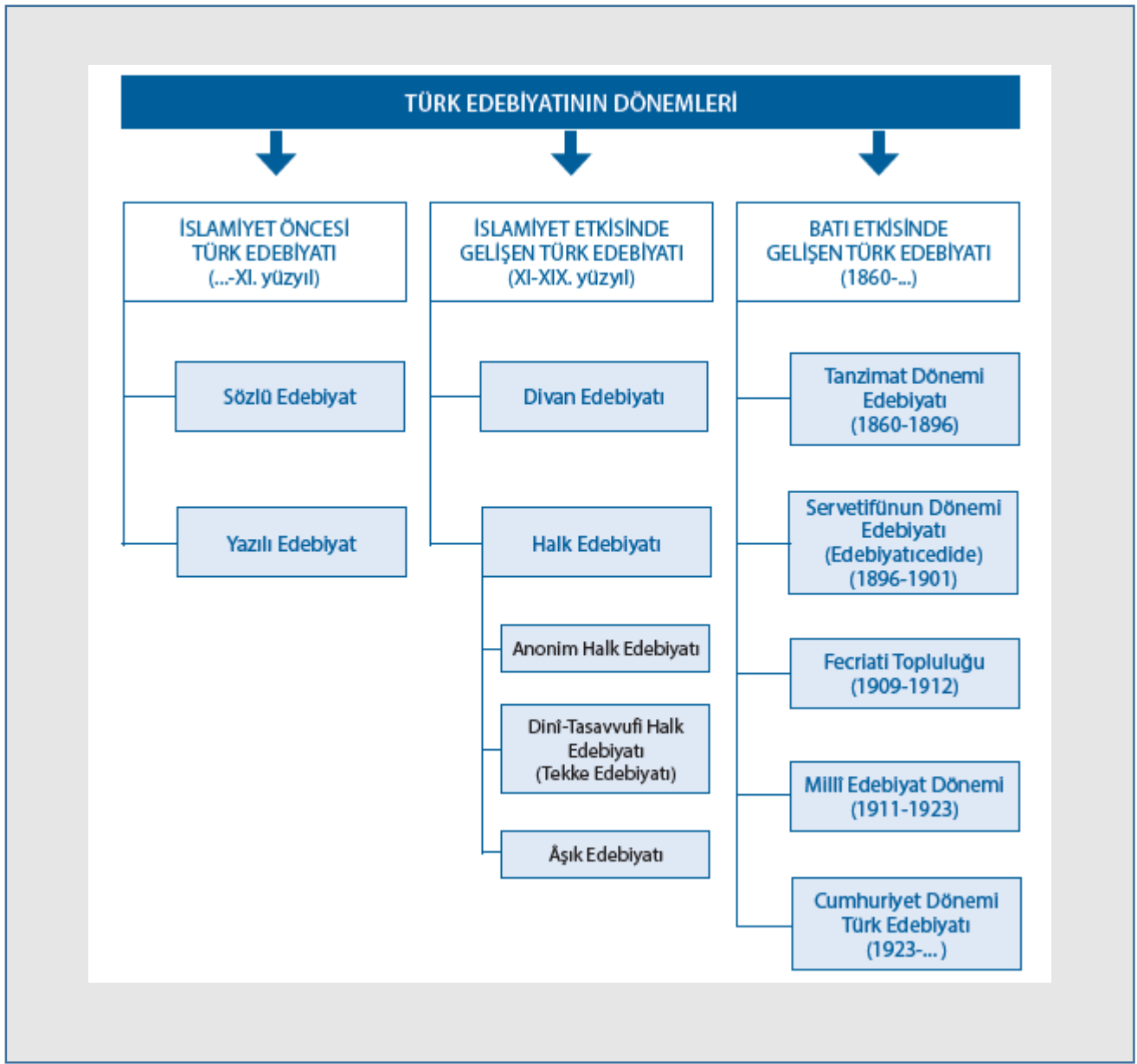
Dil vasıtası ile insandan insana ve nesilden nesile aktarılan her beşeri ifade, edebiyattır. (Cemil Meriç)

Edebiyat; tarihsel, sosyal ve kültürel olandan hareketle dille gerçekleştirilen güzel sanat etkinliklerine ve eserlerine verilen genel addır. (Şerif Aktaş)

Edebiyat; malzemesi dil, kaynağı yaşantılar ve hayal gücü olan bir yaratıcılık, başka deyişle bir sanat dalıdır. (Gürsel Aytaç)

Edebiyat, dil aracıyla estetik bir aktivitedir. [Jürgen Landwehr (Yürgen Landweyar)]

Edebiyat, dinamik bir konuşma kurgusudur. (Yuri Tınyanov)

Edebiyat ve Bilim

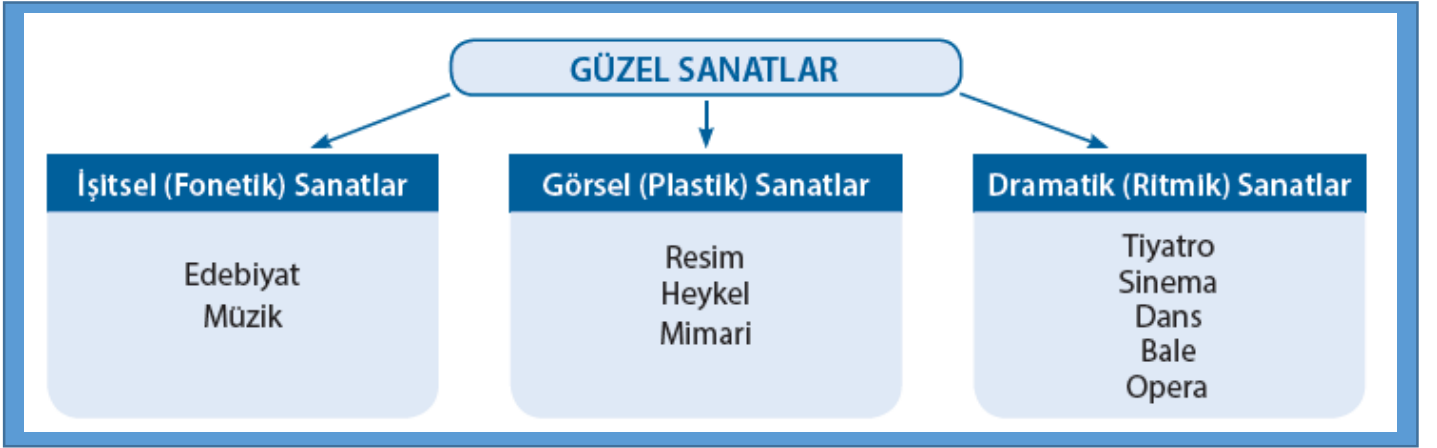
Edebiyatla bilim arasında farklı şekillerde ilişki söz konusudur. Bu ilişkinin temelinde her ikisinin de insan etkinliği olması vardır. Edebiyat da bilim de insana yöneliktir, insan içindir.

Edebiyat ve bilim birbirinden farklı yöntemler kullanır. Edebiyat kendi alanındaki üretiminde öznel bir bakışla güzelliğe ulaşmayı, kişiye estetik zevk kazandırmayı amaçlar. Bilim ise deney, gözlem, araştırma vb. yöntemlerle gerçeğe ve doğru bilgiye ulaşmayı amaçlar.

Edebiyat kendi alanındaki etkinliklerini gerçekleştirirken bilimden yararlanır. Edebiyat öncelikle psikoloji, sosyoloji, tarih, felsefe gibi sosyal bilimlerle doğrudan ilişki içindeyken fizik, kimya, biyoloji gibi deneysel bilimlerle dolaylı bir ilişki içindedir. Edebiyat bilimi, bilim de edebiyatı etkiler. Bu anlamda edebiyatla bilim arasındaki ilişkinin karşılıklı olduğu unutulmamalıdır.

Edebiyatın Güzel Sanatlarla İlişkisi

Güzelliğin peşinde olan insanoğlu, idealize ettiği güzelliği yansıtmak için güzel sanatlardan yararlanmıştır. Güzel sanatlar; işitsel (fonetik), görsel (plastik) ve dramatik (ritmik) sanatlar olmak üzere üç gruba ayrılır. Edebiyat diğer güzel sanat dallarından, kullanılan malzeme ve kendisini ifade ediş tarzı bakımından ayrılır. Edebiyat dışındaki güzel sanat dallarının malzemesi boya, alçı, taş, ağaç gibi maddi unsurlarken işitsel sanatlar içinde yer alan edebiyatın malzemesi dildir. Aynı zamanda diğer sanat dallarıyla verilen eserleri açıklamak için kullanılan edebiyat, bu yönüyle de öteki sanat dallarından ayrılır. Bütün güzel sanatlar gibi güzeli, estetik haz uyandıracak şekilde anlatma ve kalıcı kılma çabası içinde olan edebiyat; aynı zamanda müzik, sinema, tiyatro vb. sanat dallarına da kaynaklık edebilir.

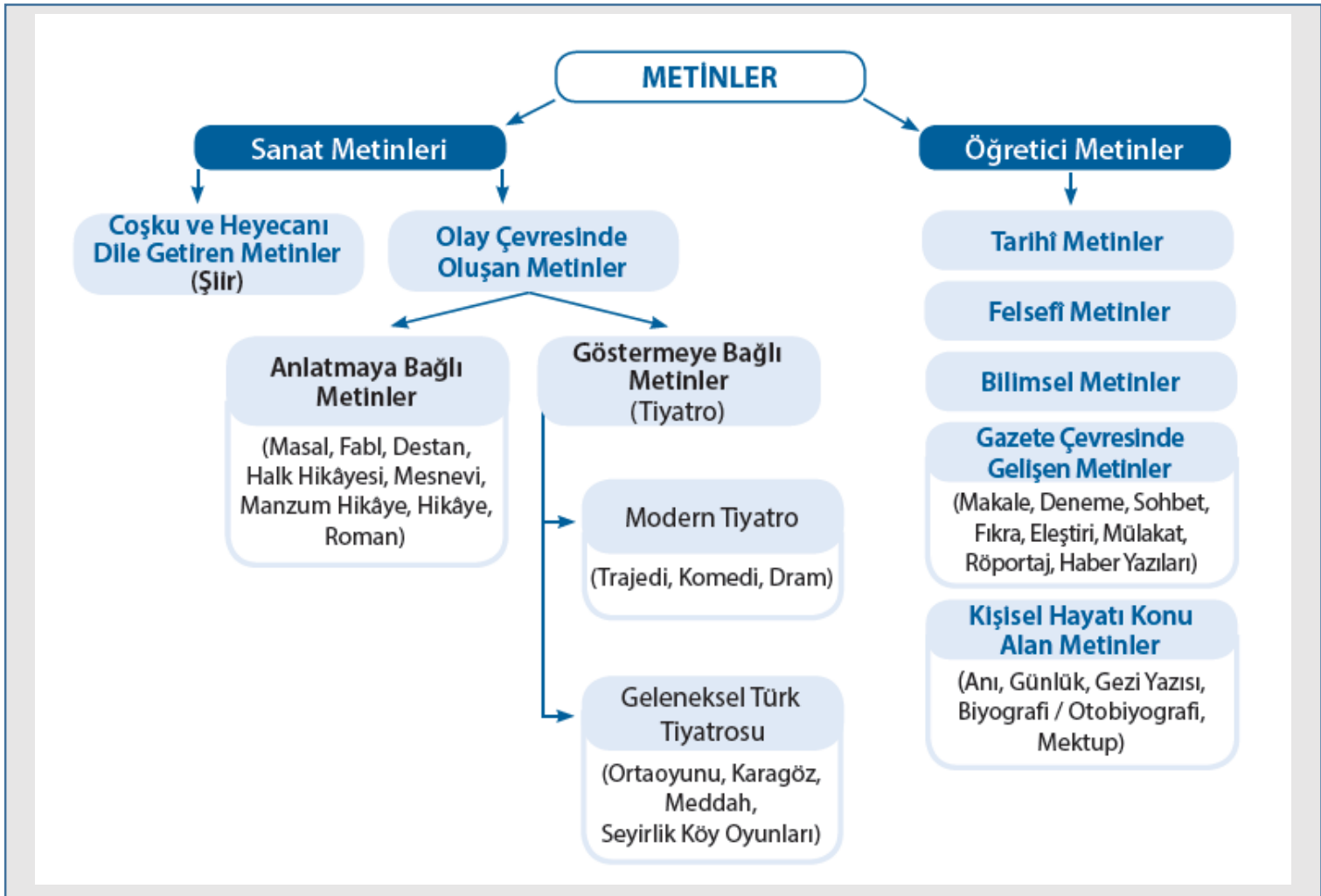
Metinlerin Sınıflandırılması

Temelde şiir ve düzyazı biçiminde gruplanan metinler; gerçeklikle ilişkileri, işlevleri, yazılış amaçları, hedef kitleleri, kullanılan anlatım biçim ve teknikleri vb. ölçütlere göre sınıflandırılabilir.

Metinler, sanat metinleri (edebî metinler) ve öğretici (bilgilendirici) metinler olmak üzere ikiye ayrılır. Ayrıca sanat metinleri ve öğretici metinler de kendi içinde gruplandırılır.

Sanat metinleri; edebî bir heyecan uyandırmak, estetik zevk ve anlayış kazandırmak amacıyla yazılır. Coşku ve heyecanı dile getiren metinler (şiir), öyküleyici (anlatmaya bağlı) metinler (masal, fabl, destan, hikâye, roman), göstermeye bağlı metinler (tiyatro) sanat metinleridir.

Öğretici metinler; tanıtmak, bilgi ve haber vermek, uyarmak, düşündürmek, kanıları değiştirmek, yönlendirmek gibi amaçlarla yazılır. Tarihî metinler, felsefi metinler, bilimsel metinler, gazete çevresinde gelişen metin türleri (makale, deneme, sohbet, fıkra, eleştiri, mülakat, röportaj, haber yazıları), kişisel hayatı konu alan metin türleri (anı, günlük, gezi yazısı, biyografi / otobiyografi, mektup) öğretici metinlerdir.

DİL BİLGİSİ

Dilin Kullanımdan Doğan Türleri

Bir dilin kullanımında, bölgesel ve kültürel farklılıklar sonucu, dil içindeki çeşitlenmelerle ağız, şive ve lehçe oluşur. Dilin belirli çevrelerdeki özel kullanımıyla da argo ve jargon oluşur.

Ağız: Bir dilin bir ülke sınırları içindeki farklı yerleşim bölgelerinde ses, şekil, söz dizimi ve anlamca farklılaşan konuşma biçimidir: Kayseri ağızı, Erzurum ağızı, Trakya ağızı...

Örnek: Beni bak gıı, n'apıp durun? (Bana bak kız, ne yapıyorsun?) (Ege ağızı)

Şive: Bir dilin, yazılı kaynaklarla izlenebilen tarihî gelişimi içinde ayrılmış kollarıdır. Şiveler; bir milletin tarihî, siyasi, sosyal ve kültürel nedenlerle farklı yurt coğrafyalarına dağılmasıyla ortaya çıkar: Azeri Türkçesi, Özbek Türkçesi, Türkmen Türkçesi vb. Şiveler arasındaki ses, şekil ve kelime farklılıkları anlaşmayı engelleyecek kadar derin değildir.

Örnek: Neçe yaşın var? (Kaç yaşındasın?) (Azeri şivesi)

Lehçe: Bir dilin, tarihî gelişimi içinde yazılı kaynaklarla izlenemeyen dönemlerinde ayrılmış kollarıdır. Türk dilinin Çuvaş lehçesi ve Yakut lehçesi gibi. Lehçeler arasındaki ses, şekil ve kelime farklılıkları anlaşmayı güçleştirecek kadar derindir. Bu durum daha çok tarihî, siyasi ve coğrafi nedenlerden kaynaklanır.

Örnek: En ubayn hanna üöreneriy? (Senin ağabeyin nerede okuyor?) (Yakut lehçesi)

Argo: Ortak dilden ayrı olarak belirli toplulukların ses, yapı, söz dizimi ve anlam bakımından farklılık gösteren dili veya kelime dağarcığıdır. Farklı bir anlaşma biçimi sağlamak üzere oluşturulur. Argo oluşturulurken ortak dildeki kelimelere özel anlamlar verilir, bazı kelimelerde değişiklik yapılır; dilin lehçelerinden, eskimiş ögelerinden ve yabancı kelimelerden yararlanılır. Argo, çoğunlukla kaba bir söyleyiş özelliği gösterir.

Örnek: Adam afili, etrafa caka satıyor.

Jargon: Aynı meslek veya topluluktaki insanların ortak dilden ayrı olarak kullandıkları özel dil veya söz dağarcığıdır.

Örnek: "Hasta dün gece eks oldu." cümlesindeki "eks olmak" ifadesi bir tıp jargonudur.

Standart (Ölçünlü) Dil: Bir dili toplum olarak konuşan ve yazarların hep birlikte uydukları, ağız özelliklerinden arındırılmış, belirli ölçü ve kurallara bağı ortak dildir. Bir milletin yazılı kültürünün oluşmasında dilde anlaşma ve birlik sağlanması gerekir. Bunun için dildeki ağızlardan yaygın ve işlenmiş olanı ortak kültür dili durumuna gelir. Standart dilin kuralları yazım kılavuzlarında ve sözlüklerde belirtilir. Standart Türkçe, İstanbul Türkçesi esas alınarak biçimlendirilmiş olan konuşma ve yazı dilidir.

Düşünceyi Geliştirme Yolları

Tanımlama: Varlık ya da kavramların belirgin özellikleriyle tanıtılmasıdır. Sözü edilen varlık ya da kavramla ilgili “nedir, kimdir” sorularının karşılığıdır.

Örnekleme: Düşünceyi somut kılmak için örneklerden yararlanmaktır. Amaç, anlatılanların daha iyi anlaşılmasını sağlamaktır.

Tanık Gösterme: Düşünceyi desteklemek amacıyla konuyla ilgili söz sahibi, güvenilir bir kişinin sözünden yararlanmaktır.

Sayısal Verilerden Yararlanma: Düşünceyi güçlü kılmak için sayısal verilerin kullanılmasıdır. Okuyucu, sayısal verilerin etkisiyle düşünceyi daha inandırıcı bulur.

Karşılaştırma: Aralarında benzerlik ya da karşıtlık bulunan varlık veya kavramların bu özelliklerinin ortaya konmasıdır. Anlatılanlar, kavramlar arasındaki benzer ve farklı özellikler yardımıyla daha

Somutlama: Soyut kavramların somut bir varlıkmiş gibi anlatılmasıdır. Somutlama; istiare, kişileştirme, benzetme gibi sanatlar yardımıyla sağlanır. Benzetilen varlığın kimi özellikleri yardımıyla soyut kavram, zihinde canlanır ve anlam kazanır.

Benzetme: Aralarında çeşitli ilgiler bulunan varlık veya kavramlardan benzerlik bakımından nitelikçe zayıf olanın güçlü olana benzetilerek anlatılmasıdır.

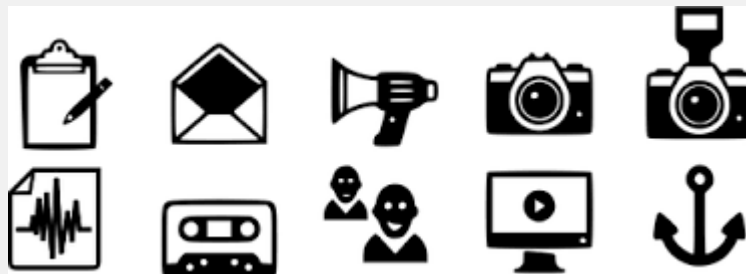
ANLATIMDA BULUNMASI GEREKEN ÖZELLİKLER

Açıklık: Anlatımın belirsizlik taşımaması, net olmasıdır. Metinde yoruma göre değişmeyen ifadeler yer verilir. Noktalama işaretleri yerli yerinde kullanılır. Tartışmaya yol açmayacak bir anlatım söz konusudur. Metinden herkes aynı anlamı çıkarır.

Akıcılık: Anlatımın ses akışına uygun olmasıdır. Metinde okunması kolay ifadeler yer verilir. Akıcılığı engelleyen ses ve ahenk kusurlarından kaçınılır.

Yalınlık: Anlatımda gereksiz ayrıntılardan, süslü ve sanatlı söyleyişlerden kaçınmaktır. Uzun cümleler, imgeler, sanatlı ve süslü anlatım yalınlığı bozar. Anlatımda kolay anlaşılır bir dil tercih edilir.

Duruluk: Anlatımda gereksiz sözlere yer vermemektir. Bir söz cümleden çıkarıldığında cümlenin anlamında daralma veya bozulma olmuyorsa o söz gereksizdir.

İLETİŞİM

İletişim duygu, düşünce ve bilgilerin türlü yollarla başkalarına aktarılmasıdır. İletişim insanların temel ihtiyaçlarındandır. İnsanların duygularını, düşüncelerini ve hayallerini başkalarıyla paylaşma ihtiyacı iletişimi ortaya çıkarmıştır. İnsanlık tarihi kadar eski olan iletişim, tarihî süreç içinde gelişmiş ve biçimlenmiştir. Sosyal ortamda en etkili ve gelişmiş iletişim aracı olarak dil kullanılmıştır.

İletişimin Öğeleri

İletişim, sosyal yaşamda gerçekleşen bir süreçtir. Bu süreç iletişim öğeleriyle biçimlenir. Bu öğeler; gönderici, alıcı, ileti, kanal, geri bildirim, kod ve bağlamdır.

Gönderici (Kaynak): İletişimi başlatan öğedir. Amacına uygun bir bilgiyi, isteği, düşünceyi alıcıya gönderir.

Alıcı: Kodlanmış iletiyi alan, ona anlam verip kodu çözen iletişim ögesidir. İletişimin tam olarak gerçekleşebilmesi için alıcının göndericiye geri bildirimde bulunması gerekir.

İleti (Mesaj): Göndericinin düşüncelerinin, isteklerinin, duygularının görsel veya işitsel hâle dönüşmüş şeklidir. İleti konuşma, yazı, hareket, resim vb. şekilde gönderilebilir.

Kanal: İletin alıcıya ulaşmasında kullanılan yol ve araçtır. Işık, hava, ses vb. iletiyi alıcıya taşıyan kanaldır. İnsan duyu organlarıyla iletiyi alır ve anlamlandırır.

Geri Bildirim (Dönüt): Göndericinin iletisine alıcının verdiği karşılıktır. Gönderici, iletinin anlaşılıp anlaşılmadığını geri bildirim sayesinde öğrenir.

Kod (Şifre): İletinin özel bir tarzda düzenlenmiş hâlidir. İletişimin gerçekleşebilmesi için göndericinin ve alıcının aynı kodu bilmesi gerekir. Türkçe konuşan bir kişinin iletisinin alıcı tarafından anlaşılabilmesi için alıcının da Türkçe bilmesi gerekir. Dil, iletiyi ulaştırmak için kullanılan en yaygın koddur. Kodlar bireyin yaşadığı kültürel çevreye bağlı olarak anlam kazanır.

Bağlam: İletişime katılan öğelerin birlikte oluşturduğu ortamdır. Bağlamsız bir iletişim düşünülemez.

